

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПРІОРИТЕТНА ВИМОГА СЬОГОДЕННЯ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

THE PROFESSIONAL COMPETENCE AS A PRIORITY REQUIREMENT NOWADAYS IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF APPLICANTS FOR EDUCATION

У статті розглянуто феномен професійної компетентності як пріоритетної вимоги сьогодення у фаховій підготовці здобувачів освіти. Авторами акцентують увагу на тому, що модернізація вітчизняної системи освіти спрямована, насамперед, на забезпечення якісної підготовки висококваліфікованого, мобільного, конкурентоспроможного, професійно компетентного фахівця у відповідності до вимог сьогодення, з обов'язковим урахуванням його потреб і здібностей. Зазначено посилення уваги науковців і практиків до проблеми компетентності особистості, що виявляється у межах професійного становлення і є вагомою передумовою саморозвитку та самовдосконалення її як суб'єкта професійної діяльності. Оскільки для сучасної вітчизняної освіти, яка успішно інтегрується у світовий освітній простір, характерний компетентнісний підхід, то вагомою постає думка, що основним результатом діяльності закладу освіти має стати не тільки система знань, умінь і навичок, а набір ключових компетентностей в різних сферах життєдіяльності особистості. Представлено найбільш вагомі трактування вітчизняними дослідниками дефініцій «компетентність» та «професійна компетентність». Компетентність автори розуміють як особисту якість, що формується з наявних знань, умінь та навичок, базується на інтелектуальних та професійних характеристиках особистості. В основі компетентності особистості – знання, уміння, емоційно-ціннісні відносини зі світом та інтелектуально-творчий потенціал. Професійна компетентність трактується авторами як результат фахової підготовки, заснований на здібностях здобувачів освіти ґрунтовно та осмислено оволодівати теоретичними та практичними аспектами професійної діяльності, виражається в індивідуально структурованій системі професійних знань, умінь, навичок та здібностей. Виходячи з цього, основна функція професійної компетентності полягає у забезпеченні ефективної професійної діяльності. Авторами переконані, що професійна компетентність є пріоритетною вимогою сьогодення у фаховій підготовці здобувачів освіти.

Ключові слова: здобувачі освіти, компетентність, компетентнісний підхід, профе-

сійна компетентність, фахова підготовка, освітній процес.

The author has examined the phenomenon of professional competence as a priority requirement nowadays in the professional training of applicants for education. The authors also have emphasized that the modernization of the national educational system is aimed primarily at ensuring high-quality training of a highly qualified, mobile, competitive, professionally competent specialist in accordance with the requirements of the present, with due regard for his or her needs and abilities. The authors have noted the increasing attention of scientists and practitioners to the problem of personal competence, which has been revealed within the framework of professional formation and is an important prerequisite for self-development and self-improvement as a subject of professional activity. Since modern national education, which is successfully integrating into the world educational space, is characterized by a competency-based approach, it is important to consider that the main result of the activity of an educational institution should be not only a system of knowledge, skills and abilities, but also a set of key competencies in various spheres of personal life. The article has presented the most significant interpretations of the definitions of «competence» and «professional competence» by national researchers. The authors understand competence as a personal quality which is formed from the available knowledge, skills and abilities and is based on intellectual and professional characteristics of a person. The basis of a person's competence is knowledge, skills, emotional and value relations with the world, and intellectual and creative potential. The authors interpret professional competence as the result of professional training based on the ability of students to master theoretical and practical aspects of professional activity in a thorough and meaningful way, and is expressed in an individually structured system of professional knowledge, skills, abilities and competencies. On this basis, the main function of professional competence is to ensure effective professional activity. The authors are convinced that professional competence is a priority requirement of the present in the professional training of applicants for education.

Key words: students, competence, competence-based approach, professional competence, professional training, educational process.

УДК 37.091.12:005.336.2:37.011.3-057.87
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/67.1.36>

Іванова В.В.,

докт. пед. наук, професор,
професор кафедри дошкільної та спеціальної освіти
Мукачівського державного університету

Мочан Т.М.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти
Мукачівського державного університету

Коврей Д.Й.,

доктор філософії,
викладач кафедри педагогіки,
психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладом освіти
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Модернізація вітчизняної системи освіти спрямована, насамперед, на забезпечення якісної підготовки висококваліфікованого, мобільного, конкурентоспроможного, професійно компетентного фахівця у відповідності до вимог сьогодення, з обов'язковим урахуванням його потреб і здібностей. Погоджуємося з І. Драч, що «спрямованість системи освіти на засвоєння знань, яка була

традиційною й виправданою раніше, вже не відповідає сучасному соціальному замовленню, що визначається об'єктивною потребою суспільства в новій людині, здатній до самостійних, відповідальних, творчих дій, людині інтелектуальній, з критичним, розкріпаченим від догм мисленням, котра живе в складному, суперечливому, наповненому проблемами сучасному світі й готова кваліфіковано їх розв'язувати. Сьогодення потребує

виховання самостійних, ініціативних і відповідальних членів суспільства, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих і економічних завдань. Виконання цих завдань потребує істотного покращення якості професійної підготовки майбутніх фахівців, яка ґрунтується на формуванні їхньої професійної компетентності і передбачає розвиток особистісних якостей і творчих здібностей, умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуватися у житті суспільства» [3, с. 5]. Оскільки для сучасної вітчизняної освіти, яка успішно інтегрується у світовий освітній простір, характерний компетентнісний підхід, то утверджується думка, що основним результатом діяльності закладу освіти має стати не тільки система знань, умінь і навичок, а набір ключових компетентностей в різних сферах життєдіяльності особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав посилення уваги науковців і практиків до проблеми компетентності особистості, що виявляється у межах професійного становлення і є вагомим передумовою саморозвитку та самовдосконалення її як суб'єкта професійної діяльності. На думку вітчизняних дослідників, компетентність можна визначити як прагнення та готовність застосовувати знання, вміння та особисті якості для успішної діяльності у певній галузі. Дослідженню феномена професійної компетентності особистості присвячено праці В. Андрущенка, І. Бега, А. Богуш, В. Бондаря, Н. Гузій, І. Драч, О. Дубасенюк, І. Зязюна, В. Кременя, В. Лугового, Н. Нічкало, В. Олійника, О. Пометун, О. Савченко, В. Семиченко, С. Сисоевої та ін. Науковці вважають сформовану професійну компетентність результатом якісної фахової підготовки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проаналізовані дослідження свідчать про актуальність та вагомість досліджуваної нами проблеми, а їхні автори солідарні з нашим прагненням посилити увагу до питань якісної фахової підготовки сучасних здобувачів освіти, формування їхньої професійної компетентності.

Мета статті – дослідження феномену професійної компетентності як пріоритетної вимоги сьогодення у фаховій підготовці здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до мети нашого дослідження необхідно схарактеризувати поняття «компетентність», «професійна компетентність», які розглядаються в освіті у межах компетентнісного підходу.

Компетентнісний підхід – це спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. Результатом такого процесу буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових

компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика повинна бути сформована у процесі навчання й містити знання, вміння, ставлення, досвід діяльності та поведінкові моделі особистості [4, с. 40]. Як стверджує Т. Олійник, компетентнісний підхід в освіті пов'язаний з особистісно-орієнтованим і діяльнісним підходом до навчання, оскільки стосується особистості студента й може бути реалізованим і перевіреним тільки в процесі виконання конкретним студентом певного комплексу дій. Він потребує трансформації змісту освіти, перетворення його з моделі, яка існує об'єктивно, для всіх студентів, на суб'єктивні надбання одного студента, що їх можна виміряти [9]. Погоджуємося з О. Овчарук, що «перехід до компетентнісного підходу потребує опрацювання нового теоретичного базису, ідентифікації поняттєвого фонду європейської педагогічної термінології, зрозумілої всім учасникам освітнього процесу» [4, с. 48]. Зауважимо, що аналіз теорії та практики впровадження компетентнісного підходу показав, що він не тільки змінює результативно-цільову основу системи освіти, але й змінює сам тип навчання з його критеріями, змістом, формами, методами, засобами, організацією відповідного освітнього середовища та діяльності в ньому викладачів та здобувачів.

Враховуючи вплив сучасних змін у сфері освіти на якість фахової підготовки здобувачів освіти необхідно зупинитися на трактуванні поняття «компетентність». Тлумачний словник української мови трактує термін «компетентність» як обізнаність у певній галузі, а компетентним є той, «що за своїми знаннями або повноваженнями має право робити, вирішувати що-небудь» [12, с. 301]. У новому тлумачному словнику української мови зазначено, що компетентний, це той, «який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; який має певні повноваження; повноправний, повновладний» [8, с. 874].

Компетентність, згідно із позицією М. Голованя, виступає умовою розвитку і набуття зрілої форми думок, мотивів, цінностей, спрямованості особистості, яка прагне самоствердитися у власній діяльності, реалізувати творчий потенціал, проявити свої здібності, набути авторитету у своїх колег і самого себе. Це, на думку дослідника, свідчить про мотиваційно-спонукальну функцію компетентності. Цілком погоджуємося, що компетентність активізує пізнавальну та інтелектуальну діяльність особи, що виявляється в інтересі і засвоєнні особою накопичених людством знань, розширенні особистістю освіченості, кругозору, ерудиції, націлених на перспективний розвиток (у цьому можна вбачати прояв гностичної функції компетентності). Відбиття отриманих знань

в практичній діяльності у вигляді умінь і навичок визначає діяльну функцію компетентності в структурі особистості. Компетентність, як зауважує М. Головань, виявляється також у здатності людини до вольових напружень, мобілізації своїх сил у подоланні труднощів у процесі пізнавальної або професійної діяльності, наполегливості, витривалості, стриманості, що свідчить про емоційно-вольову функцію компетентності в структурі особистості. Ці функції забезпечують свідому, умотивовану поведінку і самореалізацію особистості, підтримують емоційний фон, силу, спрямованість, розвивають уміння розв'язувати життєві і виробничі проблеми. Оцінне відношення і усвідомлення людиною свого знання, поведінки, морального кодексу, інтересів, ідеалів і мотивів, цілісну оцінку самого себе як особистості характеризують ціннісно-рефлексивну функцію компетентності. Комунікабельність, відкритість до спілкування і збагачення у процесі міжособистісної взаємодії є результатом прояву комунікативної функції компетентності. Системотвірною в цій сукупності функцій є, на думку автора, діяльна функція, оскільки компетентність виявляється в умінні розв'язувати проблеми (проблемні завдання у певній предметній галузі), проектувати свою власну діяльність, що вирізняється якістю і результативністю. При цьому, ступінь сформованості функцій компетентності внутрішньо обумовлений її структурою, яку М. Головань подає у вигляді сукупності компонент: мотиваційного, когнітивного, діяльного, ціннісно-рефлексивного, емоційно-вольового, які існують не ізольовано один від одного, вони тісно взаємопов'язані між собою [2].

Отже, компетентність розуміємо як особисту якість, що формується з наявних знань, умінь та навичок, базується на інтелектуальних та професійних характеристиках особистості. В основі компетентності особистості – знання, уміння, емоційно-ціннісні відносини зі світом та інтелектуально-творчий потенціал.

Згідно з логікою нашого дослідження розглянемо сутність наукового поняття «професійна компетентність». Зауважимо, що ряд авторів у своїх дослідженнях послуговується терміном «фахова компетентність». Так, у посібнику «Науково-методичне забезпечення й упровадження Болонських ініціатив у процесі у процес підготовки професійно компетентних фахівців на психолого-педагогічному факультеті» автори наголошують, що «професійна компетентність фахівця складається з кількох основних видів, що визначаються комплексом ключових компетенцій, кількість та характер яких визначаються завданнями, які має вирішувати фахівець у своїй професійній діяльності та які дозволяють бути успішним на конкретній посаді» [6, с. 91].

Досліджуючи професійну освіту і навчання Н. Ничкало вважає, що «професійна компетентність досягається шляхом розвитку особистості в системі професійно-технічної освіти, яка пов'язана з формуванням на базі загальної освіти таких професійно значимих для особистості і суспільства якостей, які дозволяють людині найбільш повно реалізувати себе в конкретних видах трудової діяльності, що відповідають суспільно необхідному розподілу праці, ринковим механізмам стимулювання найбільш продуктивного і конкурентоздатного функціонування робітника тієї чи іншої кваліфікації й профілю» [7, с. 138–144].

Найбільш повним вважаємо визначення О. Пометун, згідно з яким професійна компетентність розуміється як «спеціальним шляхом структурований (організований) набір знань, умінь, навичок і ставлень, що дають змогу ефективно здійснювати діяльність або виконувати певні функції, забезпечуючи розв'язання проблем і досягнення певних стандартів у галузі професії або виду діяльності. Така сукупність знань, умінь, навичок і ставлень набувається як у процесі навчання, так і протягом життя. Сформована професійна компетентність дає змогу людині визначити, розпізнати і ефективно, успішно розв'язати, незалежно від ситуації, проблему, що є характерною для певної сфери чи виду діяльності» [11, с. 18]. Солідарні з О. Бобирєвою яка у дисертації стверджує, що «професійна компетентність фахівця будь якої професії передбачає сформовану готовність й здатність ефективно застосовувати знання, уміння й навички для ефективного розв'язання конкретних професійних ситуацій, які виникають під час реалізації власної професійної діяльності на основі цілеспрямованого й системного використання сучасних тенденцій тієї галузі де він працює» [1, с. 39].

Професійна компетентність, згідно напрацювань Н. Куликовської та В. Івкіна, – це інтегральна якість особистості, що має свою структуру і дозволяє їй у найбільш ефективний спосіб здійснювати свою діяльність, сприяє саморозвитку і самовдосконаленню як у системі підвищення кваліфікації, так і в процесі самоосвіти. Професійна компетентність визначається авторами як «якісна характеристика ступеня оволодіння особистістю своєю професійною діяльністю й передбачає: усвідомлення своїх спонукань до даної діяльності – потреб та інтересів; прагнень і ціннісних орієнтацій; мотивів діяльності, уявлень про свої соціальні ролі; оцінку своїх особистісних властивостей і якостей як майбутнього фахівця – професійних знань, умінь і навичок, професійно важливих якостей; регулювання на цій основі свого професійного становлення» [5, с. 6–7].

Поняття «фахова компетентність», як вважає Г. Бельська, доволі часто вживається на «побутовому

рівні, у наукових роботах виступає в контексті з такими поняттями як професіоналізм, професійна культура та професійна творчість» [10, с. 16]. Авторка зауважує, що фахову компетентність варто розглядати «як одну із стадій розвитку професійної майстерності і професіоналізму на якій професія набуває особистісної значущості» [10, с. 18]. Основним підґрунтям для формування фахової компетентності майбутніх фахівців в умовах ступеневої системи вищої освіти за різними спеціальностями та різними предметними галузями виступає формування у них фахових умінь та навичок, а також використання нових технологій навчання та інноваційних методів та форм [13, с. 13].

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене приходимо до висновку, що професійна компетентність – це результат фахової підготовки, заснований на здібностях здобувачів освіти ґрунтовно та осмислено оволодівати теоретичними та практичними аспектами професійної діяльності, виражається в індивідуально структурованій системі професійних знань, умінь, навичок та здібностей. Виходячи з цього, основна функція професійної компетентності полягає у забезпеченні ефективної професійної діяльності. Саме тому вважаємо, що професійна компетентність є пріоритетною вимогою сьогодення у фаховій підготовці здобувачів освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бобирева О.С. Формування фахової компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобами інтерактивних технологій: дис. доктора філософії з галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)». Мукачево, 2023. 403 с.
2. Головань М. С. Компетенція і компетентність : досвід теорії, теорія досвіду. Вища освіта України. 2008. № 3. С. 23–30.
3. Драч І.І. Управління формуванням професійної компетентності магістрантів педагогіки вищої школи: теоретико-методичні засади. Монографія. К.: «Дорадо-Друк», 2013. 456 с.
4. Компетентнісний підхід у сучасній українській освіті: світовий досвід та українські перспективи / Під заг. ред. О. Овчарук. К.: К.І.С., 2004. 112 с.
5. Куликовська Н.Б., Івкін В.М. Формування професійної компетентності майбутніх інженерів у процесі навчання у вищому навчальному закладі I – II рівня (на прикладі Чернівецького політехнічного коледжу). URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/stud_almanah/26.pdf
6. Науково-методичне забезпечення й удосконалення Болонських ініціатив у процесі у процес підготовки професійно компетентних фахівців на психолого-педагогічному факультеті: Наук.-метод. посібник [Божко Г., Гавриш Н., Глоба О., Кратінов М., Суценок О. та ін.]; за заг. ред. Г.І. Божко. Луганськ: Альма-Матер, 2005. 266 с.
7. Ничкало Н. Г. Професійна освіта і навчання: проблеми взаємозв'язку з ринком праці. Формування широкої кваліфікації робітників. Вклад ПТО у розвиток трудового потенціалу XXI століття : зб. матер., підгот. у рамках реалізації укр.-нім. проекту «Підтримка реформи професійно-технічної освіти в Україні» / [Ю. Вайс, Н. Ничкало, А. Сімак та ін.]. Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф»», 2007. С. 134–148.
8. Новий тлумачний словник української мови (у 3 томах). Близько 200 тис. слів. Київ: Аконіт. Голов. редактор: Василь Яременко, Оксана Сліпушко. 2006. (всі 3 томи) (Т. 1: А – К; 926 с.); (Т. 2: К – П; 926 с.); (Т. 3: П – Я. 862 с.).
9. Олійник Т. С. Реалізація компетентнісного підходу в навчальному процесі на перекладацькому відділенні факультету іноземних мов ТНПУ ім. В. Гнатюка. Професійні компетенції та компетентності вчителя : матер. Регіон. наук.-практ. семінару. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. С. 69–71.
10. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку: компетентнісний підхід /За загальною редакцією Г.В. Беленької, О.А.Половіної: монографія. К. 244 с.
11. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. Вісник програм шкільних обмінів. 2005. № 23. С. 18.
12. Тлумачний словник української мови: понад 12500 статей (близько 40000 слів) / за ред. В.С. Калашника. Київ: Прапор, 2005. 992 с.
13. Чекан О. І. Застосування комп'ютерних технологій у професійній діяльності вихователя дошкільного навчального закладу: навч. посіб. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. 184 с.